

COMPARO ERGO SUM, АБО АКТУАЛЬНИЙ ЛІНГВОФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД НА ПРИРОДУ ПОРІВНЯННЯ

Стаття присвячена дослідженню природи порівняння на основі сучасних підходів до аналізу лінгвофілософських категорій. Ураховуючи те, що фізичне й метафізичне (ментальне) буття людини пов'язане з порівнянням, автор припускає існування онтологічного та гносеологічного принципу *comparo ergo sum*, який, власне, і створює світ людини, включаючи її до ментально-вербального акту.

Ключові слова: порівняння, компаративна фразеологія, ментальний світ, лінгвокультурологія.

Роздуми щодо не пізнаної до кінця природи одного з феноменів людського інтелекту — порівняння — виникли у нас у зв'язку з намаганням дослідити фразеологічну систему усталених (народних, традиційних) порівнянь, або компаративних фразеологічних одиниць (КФО). Ці одиниці — як невичерпне джерело інформації про людину та її мову й культуру — ваблять дослідників Слова вже понад півстоліття¹. За цей час написані численні розвідки², а на матеріалі російської мови навіть захищені докторські дисертації³. Однак якщо порівняємо праці, присвячені лінгвістичному аналізу КФО, 50-х років минулого століття із сьогоdnішніми, то виявимо, як це не дивно, лише незначний поступ у висвітленні їхніх онтологічних і гносеологічних засад.

Найдетальніше, і це логічно з огляду на структурно-семантичну парадигму, в руслі якої виконувалася більшість праць, опрацьовано структурну й системну організацію КФО (структурні типи, структурно-семантичні моделі, ідеографічна організація КФО тощо). Проте за безплідними дискусіями щодо дво-, три- чи чотирикомпонентності усталених порівнянь або часто надуманими пошуками нових структурно-семантичних моделей цих одиниць мовознавці достатньою мірою не звертали уваги навіть на семантику КФО, на виявлення всіх змістових нюансів останніх. Одним із винятків є праця А. В. Терентьєва⁴, присвячена

¹ Перша праця в радянському мовознавстві датується ще 1955 роком: *Бурлак А. И. Фразеологические единицы с компонентами-прилагательными, выражающими основные понятия цвета в современном английском языке* : Автореф. дисс. ... канд. филол. наук.— М., 1955.— 16 с.

² Якби хто-небудь із цікавості спробував підрахувати кількість наукових студій, присвячених усталеним порівнянням, то лік потрібно було б вести не сотнями, а тисячами.

³ *Лебедева Л. А. Устойчивые сравнения русского языка во фразеологии и фразеографии.*— Краснодар, 1999.— 192 с.; *Огольцев В. М. Устойчивые сравнения в системе русской фразеологии.*— Ленинград, 1978.— 159 с.

⁴ *Терентьев А. В. Адъективные компаративные фразеологические единицы как языковая универсалия (на материале английского языка)* : Дисс. ... канд. филол. наук.— Нижний Новгород, 1997.— 352 с.

ад'єктивним КФО англійської мови, де автор провів ґрунтовний лексикографічний і контекстологічний аналіз усталених порівнянь. Хоча це дослідження значно виграло б, якби семантичний аналіз був проведений на тлі зіставлення неспоріднених мов, оскільки такий епістемологічний тандем дав би змогу найповніше висвітлити семантичний ореол кожної КФО⁵.

Існує певний парадокс: з одного боку, компаративні конструкції, зокрема КФО, інтуїтивно притягують мовознавців невидимою силою, яка обіцяє відчинити їм двері до пізнання таємниць людської свідомості, а з другого, — ця ж сила не дозволяє науковцям повністю розкрити механізми формування та функціонування компаративних конструкцій як лінгвальної універсалії. І чим глибше ми опрацюємо онтологічне і гносеологічне підґрунтя КФО, тим міцніше наше переконання, що цією силою є недосяжна для традиційних методів пізнання сутність порівняння — метафізична.

Незважаючи на те, що людство у своєму поступі пережило не одну «наукову революцію» (термін Т. Куна), доводиться все ж таки на початку ХХІ ст. констатувати, що порівняння, яке лежить в основі когнітивних механізмів людини і є водночас базовою структурою, механізмом, операцією практично всіх складників розумового процесу людини, досі залишається не до кінця вивченим феноменом. Причину ми вбачаємо не лише в тому, що сучасна наука ще не може розкрити й пояснити саму сутність людини як діалектичну єдність фізичного й метафізичного (фізичне тіло — дух і душа⁶), а й у тому, що філософи та мовознавці завжди надавали перевагу метафорі, дещо нехтуючи порівнянням, яке вважали вже всебічно вивченим.

При цьому науковці, беручи за аксіому той факт, що порівняння є квінтесенцією пізнавальної діяльності людини, всіляко прагнули оминати іншу важливу істину: порівняння створює уявний (!) світ людини, оскільки в ньому реалізується закладена в основах мислення здатність до зіставлення фрагментів мовної картини світу, здатність, яка є фундаментальним чинником категоризації та концептуалізації — тих основних процесів когніції, які виявляють феномен людини як *homo loquens*⁷. Порівняння експлікує два світи: реальний, або об'єктивний (онтологічна сутність порівняння), та уявний (видуманий), або суб'єктивний (гносеологічна і прагматична сутність порівняння). Відповідно пізнання природи порівняння вимагає переходу на новий рівень рефлексії, а це можливо за умови зміни епістемології при дослідженні явищ, які існують у двох світах — і мовному, і розумовому, тобто наскрізь «пронизують» свідомість людини. Тому метою пропонованої статті є спроба окреслити перспективи вивчення природи порівняння, враховуючи сучасні підходи до аналізу лінгвофілософських категорій.

Свіжий погляд на сутність порівняння ми пов'язуємо насамперед з актуальною нині в гуманітарних науках антропоцентричною парадигмою. Виникнен-

⁵ Однак і зіставне дослідження не виправдовує очікуваних сподівань, якщо мова йде лише про формально-структурне або виключно образно-мотиваційне зіставлення без залучення концептуального, лінгвокультурологічного та етнокультурного аналізів та психолінгвістичних методик. Як приклад, тут можна навести спробу зіставного аналізу КФО слов'янських мов хорватської дослідниці Ж. Фінк-Арзовської, який має численні неточності через брак повного семантичного опису одиниць фактичного матеріалу (*Fink-Arsovski Ž. Poredbena frazeologija : pogled izvana i iznutra.* — Zagreb, 2002. — 128 s.).

⁶ Див. про це: *Мізін К. І.* Підґрунтя антропоцентричності мовних знаків : вторинна номінація (на матеріалі систем усталених порівнянь англійської, німецької, української та російської мов) // *Лінгвістика* : Зб. наук. праць. — Луганськ, 2009. — № 3(18). — С. 26–39.

⁷ *Заруднева Е. А.* Компаративные конструкции в лингвокогнитивном аспекте (на материале русского и английского языков) : Дисс. ... канд. филол. наук. — Ставрополь, 2007. — С. 12.

ня останньої, як нового витка в еволюції лінгвофілософської думки, було цілком прогнозованим, оскільки потреба в нових парадигмах або «наукових революціях» настає тоді, коли вчені виявляють аномалії, які неможливо пояснити за допомогою універсально прийнятої парадигми, у руслі якої до цього моменту відбувався науковий прогрес⁸. Так, матеріалістична позитивістсько-структурна парадигма, що домінувала протягом ХХ ст., не змогла пояснити багато аномалій⁹, серед яких слід назвати і порівняння.

Саме на антропоцентризм покладаються нині великі сподівання при вирішенні надскладних завдань у лінгвістиці. Нова парадигма продукує еклектичні підходи до пізнання людиною самої себе. А це, у свою чергу, породжує виникнення на межі різних наук численних мовознавчих галузей. Зміна наукової парадигми зробила поворот і в самому світосприйнятті та світорозумінні людини. Серйозним підґрунтям для цього стали відкриття в галузі квантової механіки, які стерли межу між матеріальним та ідеальним світами (теорія кванта як частинки-хвилі). Це дозволило дослідникам Слова не оминати його метафізичної сутності, а розпочати її активне вивчення, бо «антропологічне визначення сутності мови потребує виходу в ширші гносеологічні координати [...] в простір ідеального»¹⁰.

Антропоцентричний підхід є виправданим при аналізі порівняння з огляду на антропологічне розуміння цього явища як універсуму людського мислення та пізнання¹¹. Пропонуючи нову лінгвофілософську концепцію, слід, на нашу думку, коротко проаналізувати основні підходи, що сформувалися внаслідок численних спроб дослідити феномен порівняння: 1) гносеологічний (порівняння як прийом / процес пізнання); 2) логічний (порівняння як певна логічна модель побудови мовних структур); 3) лінгвістичний (порівняння як специфічна мовна структура). Відповідно порівняння як відображення реальності, шлях до її пізнання — це проблема філософії; порівняння як логічний прийом — логіки; порівняння як ментальна операція — логіки, психології та лінгвістики; порівняння як мовна категорія і троп (або фігура мови) — мовознавства й літературознавства¹².

Зауважимо, що операція порівняння передбачає не лише традиційно виокремлені категорії подібності та відмінності, а й категорію тотожності в її класичному варіанті — те, що за числом одне. Усе це пов'язано з тим, що категорія подібності є власне лінгвістичною категорією¹³, тому в опозиційні відношення з

⁸ Див. про це детальніше: *Kuhn T. The Structure of Scientific Revolution.*— Chicago, 1962.— 260 р.

⁹ Найбільшою аномалією для матеріалістичної метапарадигми залишається свідомість (див. про це: *Раселл П. От науки к Богу.*— М., 2005.— С. 48–49).

¹⁰ *Бардина Н. Языковая гармонизация сознания.*— О., 1997.— С. 9.

¹¹ *Чеботарева С. В. Сложноподчиненные предложения, выражающие сравнительные отношения, в коммуникативном аспекте // Вестн. Самар. гос. ун-та.*— 2006.— № 10 / 2 (50).— С. 244.

¹² Така зацікавленість порівнянням з боку різних наукових галузей сприяла закріпленню двох термінів: «категорія порівняння» та «категорія компаративності». Проте останній функціонує переважно в лінгвістиці. О. В. Бондарко вважає, зокрема, що термін «компаративність» є гіперонімом до гіпоніма «порівняння», бо категорія компаративності, по-перше, «пронизує» всі мовні рівні, а по-друге, компаративність означає різні типи та випадки порівняння (*Бондарко А. В. Проблемы грамматической семантики и русской аспектологии.*— СПб., 1996.— С. 107.). Ця думка підтримується в численних мовознавчих працях (див., напр.: *Садова Г. Ю. Семантико-синтаксична організація компаративних паремій* : Дисс. ... канд. філол. наук.— К., 2006.— С. 15.). Проте за межами лінгвістики науковці досліджують не лише «компаративність», а порівняння як цілісний феномен, тому в нашій розвідці терміни «компаративність» / «компаративний» сигналізують насамперед про порівняльний характер різнорівневих мовних одиниць.

¹³ *Левина Е. А. Сравнение в немецких радиотекстах (семантика, структура, функции)* : Дисс. ... канд. філол. наук.— Саранск, 2006.— С. 12.

категорією відмінності вступає категорія тотожності, оскільки тотожність і відмінність як логічні категорії взаємно передбачають одна одну. Однак, на відміну від логіки, для мовознавства актуальніша опозиція «подібність — відмінність». Очевидно, це можна пояснити тим, що лінгвістика вивчає живу матерію — мову, де закони логіки часто не спрацьовують.

Категорія порівняння виходить за межі класичного розуміння категорії, оскільки її можна визначити як категорію категорій, про що не раз стверджувалося в історії філософської думки¹⁴. І це положення має сенс, оскільки «вся мова створена, зшита, зіткана з результатів порівняння. Будь-яку категорію можна пояснити як результат фіксації подібностей і відмінностей... Наприклад, Декарт визначив час як відмінність предмета від самого себе»¹⁵.

Вважають, що порівняння є найдавнішим видом інтелектуальної діяльності¹⁶. Основою значення порівняння для мислення було вперше усвідомлене Арістотелем¹⁷, який дійшов висновку, що пізнання — це не що інше, як порівняння, тобто пізнавальна діяльність людини завжди передбачає необхідність виокремлення одних об'єктів на основі їх відмінностей від інших. На цю думку Арістотеля протягом століть спиралися концепції відомих лінгвофілософів. Наприклад, О. О. Потебня свого часу пояснював механізм пізнання так: «у кожному слові дія думки полягає в порівнянні двох мислених комплексів, двох мислених мас, однієї, що знову пізнається [...] і пізної раніше ...»¹⁸. Безумовно, основу порівняння становить гносеологічний вимір, бо порівняння є умовою того, що людина може дізнатися про щось нове й зрозуміти його. Перефразовуючи влучну характеристику метафори Х. Ортеги-і-Гассета, можна впевнено стверджувати, що порівняння «подовжує руку інтелекту»¹⁹. Без порівняння неможливий процес пізнання навколишньої дійсності взагалі, оскільки «в основі категоризації [...] лежать сформовані в нас уявлення про подібність і відмінність об'єктів ...»²⁰, а світ, позбавлений категоризації, розпадається на атоми, втрачає зміст.

Як правило, порівняння реалізує такі гносеологічні функції: 1) за допомогою порівняння пізнаються одиничне, особливе й загальне, які пов'язані відношеннями подібності та відмінності, тобто категорії одиничного, особливого й загального формуються порівнянням; 2) зміна, розвиток речей і явищ пізнається за допомогою порівняння, тому будь-який рух не може бути виявленим і пізнаним без порівняння; 3) порівняння слугує пізнанню причин явищ; 4) за допомогою порівняння відбувається систематизація предметів і явищ навколишнього світу, тому будь-яка класифікація використовує порівняння; 5) по-

¹⁴ Див. про це: *Абрамова Г. И.* Этносемантика фразеологических компаративных единиц как элемент национально-культурной специфики языкового сознания (на примере русского, казахского и английского языков) : Дисс. ... канд. филол. наук.— М., 2004.— С. 32.

¹⁵ *Конишкевич М. И.* К вопросу о границах компаративности // Язык и культура : функционирование и взаимодействие : Материалы междунар. науч. конф.— Шымкент, 2003.— С. 120.

¹⁶ Порівняння передувало навіть ліку. Можливо це і є підставою для О. П. Левченко, щоб вважати КФО первинними щодо інших типів фразеологізмів (*Левченко О.* Атрибут, прототип, стереотип у фразеологічній картині світу // Мовні і концептуальні картини світу.— К., 2004.— Вип. 10.— С. 334.).

¹⁷ Утім, історія вивчення порівняння починається ще з праць давньоіндійських і давньогрецьких учених, зокрема «досократиків» (див. докладніше: *Левина Е. А.* Знач. праця.— С. 11–12).

¹⁸ *Потебня А. А.* Теоретическая поэтика.— М., 1990.— С. 114.

¹⁹ *Ортега-и-Гассет Х.* Две великие метафоры // Теория метафоры / Общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной.— М., 1990.— С. 72.

²⁰ *Фрумкина Р. М.* Психолінгвістика.— М., 2003.— С. 90.

рівняння лежить в основі безпосереднього пізнання об'єктивної дійсності шляхом умовиводу, оскільки порівняння використовується як один із найнеобхідніших засобів доводу. Однак якщо довід звичайно здійснюється у формі умовиводів, а умовивід завжди містить у собі порівняння, то й довід так чи інакше пов'язаний із порівнянням. Принагідно зауважимо, що й основні закони діалектики — закон єдності та боротьби протилежностей, закон переходу кількісних змін у якісні, закон заперечення заперечення — також спираються на порівняння. Отже, наукове пізнання об'єктивного світу своїми великими досягненнями значною мірою зобов'язане порівнянню; б) як первинна форма вираження відношень між предметами, явищами, якостями, діями тих відношень, які ґрунтуються на їх подібності та відмінності, порівняння дає базу для інших, складніших розумових операцій, таких як синтез, аналіз, абстрагування, узагальнення.

Таким чином, порівняння є предметом логіко-гносеологічного аналізу як (1) засіб пізнання, (2) логічна дія (прийом), (3) ментальна операція. Цей аналіз категорії порівняння ґрунтується на такому логічному доводі: реально існуючим об'єктам іманентні деякі властивості, на основі яких вони вступають у певні відношення один з одним — відношення подібності та відмінності. Пізнаючи світ, людина усвідомлює як об'єкти з їхніми властивостями, так і відношення між ними²¹.

Логіко-гносеологічне розуміння порівняння, глибоко опрацьоване філософами й логіками (В. І. Бартон, О. М. Плотников та ін.), підтримується традиційним мовознавством, де можна виокремити два основних напрями аналізу порівняння: граматичний і стилістичний.

У граматиці межі категорії компаративності розширювалися від морфологічного її простору з формами ступенів порівняння в центрі (С. О. Карцевський) через синтаксичну домінанту з опозицією «сполучник як — інші сполучники» (М. І. Черемисіна) до розуміння цієї категорії як біполярного функціонально-семантичного поля з інваріантами «подібність — відмінність» (О. В. Бондарко). Категорію компаративності детально проаналізовано в межах функціонально-семантичного підходу²², який тривалий час залишається пріоритетним у польових дослідженнях (О. В. Бондарко, О. В. Гулига, Н. О. Слюсарєва, Є. Й. Шендельс, Г. С. Щур та ін.). Для повного охоплення мовних засобів (морфологічних, синтаксичних, лексико-граматичних, лексичних), за допомогою яких виражається категорія порівняння, мовознавцями запропоновано виділити порівняння в окреме поле, яке займає серединне положення між полями якості й кількості, тісно перетинаючись і з тим, і з іншим. Так, у функціональній граматиці О. В. Бондарко²³ виокремлює угруповання полів з квалітативно-кваліфікативним ядром, до якого належать, зокрема, поля якості, кількості та порівняння.

На ідеї польової організації порівняння сформувалися поняття «компаративне граматико-лексичне поле» (О. В. Гулига, О. Й. Шендельс), «компаративно-асо-

²¹ Жаркова У. А. Синтаксис сравнения. Логико-лингвистический подход : Дисс. ... канд. филол. наук.— Пермь, 2004.— С. 11–12.

²² Див., напр.: Жерновая О. Р. Структурно-семантические характеристики ядра поля компаративности в современном английском языке : Автореф. дисс. ... канд. филол. наук.— Нижний Новгород, 2000.— 19 с.; Караетова Е. Г. Функционально-семантическая категория компаративности в современном английском языке : Автореф. дисс. ... канд. филол. наук.— Минск, 2000.— 16 с.; Николаева А. В. Функционально-семантическое поле компаративности в современном английском языке : Дисс. ... канд. филол. наук.— Ростов-н/Д., 2002.— 162 с.; Сасина В. П. Поле компаративности в современном английском языке : Дисс. ... канд. филол. наук.— К., 1979.— 167 с.; Федосеева Н. С. Функционально-семантическое поле сравнения в современном немецком языке : Автореф. дисс. ... канд. филол. наук.— Нижний Новгород, 1997.— 15 с.

²³ Бондарко А. В. Функциональная грамматика.— Ленинград, 1984.— 136 с.

ціативне поле» (М. Й. Конюшкевич), «функціонально-прагматичне поле компаративності» (О. О. Заруднева) та ін. Поширилася ця ідея і в царину фразеології, де прикладом може слугувати зіставний аналіз Л. К. Байрамовою фразеологічних одиниць крізь призму функціонально-семантичного поля компаративності²⁴.

Однак, незважаючи на значний поступ, методи формальної та функціональної граматики²⁵ не виправдовують себе при аналізі порівняльних конструкцій. Основну проблему тут убачаємо в подвійній природі порівняння, оскільки воно є водночас і процесом, і результатом цього процесу²⁶. У зв'язку з цим М. Й. Конюшкевич зазначає: «Як гносеологічна категорія порівняння виражає процес встановлення подібностей і відмінностей між предметами або явищами навколишнього світу. Як поняттєва категорія порівняння відображає результати цього процесу — градації подібностей і неподібностей із численними перехідними випадками»²⁷.

У стилістиці дослідження порівняння безпосередньо пов'язане з проблемою виникнення та розвитку поняття «фігура порівняння». У науці про мову художньої літератури в 60–70-х роках ХХ ст. сформувалася особлива теоретична проблема — проблема компаративних структур. Фігуру порівняння було визнано самостійним об'єктом власне лінгвістичного дослідження.

Утім, питання належності порівняння до фігур мови або до тропів досі залишається відкритим: на пострадянському просторі переважає думка, що порівняння — це вид тропу, який базується на уподібненні співвідносних понять²⁸, а в зарубіжній лінгвістиці порівняння позиціонується як фігура мови²⁹. Це пов'язано з (1) нерозв'язаною проблемою розмежування фігур мови і тропів, де не встановлені точні критерії їх диференціації, та з (2) онтологічною властивістю компаративних конструкцій передавати пряме й переносне значення — художні й логічні, образні й безобразні порівняння. Перші належать, на наш погляд, до тропів, а другі — до фігур мови³⁰. Декларування ж належності компаративних конструкцій виключно до тропів³¹ або фігур мови³² є дещо некоректним, бо не вже КФО англ. (*as dead as a door-nail* (досл. «мертвий, як дверний цвях»)) — «1) мертвий, без ознак життя; 2) перетворитися на мертву букву, вийти з ужитку»; нім. *lügen wie ein Märchenbuch* (досл. «брехати, як книга казок»)) — «зухвало брехати»; укр. *бігти як німий до суду* — «дуже швидко бігти, поспішати»; рос.

²⁴ Байрамова Л. К. Введение в контрастивную лингвистику.— Казань, 2004.— С. 89–95.

²⁵ Це підтверджує М. Пост: *Post M. Comparatives of Identity in English : A Semantic Study.*— Wrocław, 1981.— Р. 34.

²⁶ Див., напр.: *Абрамова Г. И.* Знач. праця.— 268 с.; *Еримбетова А. М.* От тождества к противоположности : языковые формы выражения.— М. ; Алматы, 2001.— 233 с.

²⁷ *Конюшкевич М.* Компаративно-ассоциативное поле как единица сопоставительного анализа // Антропоцентричный підхід у дослідженні мови : Матеріали VII Міжнар. Карських читань.— Ніжин, 1998.— С. 55.

²⁸ Див., напр.: *Литературная энциклопедия терминов и понятий / Гл. ред. и сост. А. Н. Николюкин.*— М., 2001.— С. 1022; *Українська мова : Енциклопедія / Ред. кол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова) та ін.*— К., 2004.— С. 692–693.

²⁹ Див., напр.: *Gray M.* A Dictionary of Literary Terms.— Oxford ; London, 1994.— Р. 265.

³⁰ Слушну думку висловлюють Е. Г. Різель і О. Й. Шендельс про те, що порівняння займає проміжну позицію між засобами наочності й образності, оскільки вони можуть базуватися як на основі перенесення прямого значення слова з однієї предметно-сислової сфери до іншої, так і на основі метафоричного значення (раціональні й метафоричні порівняння) (*Riesel E., Schendels E.* Deutsche Stilistik.— М., 1975.— S. 208–212).

³¹ Див., напр.: *Панкова И. М.* Сравнение как смыслообразующая доминанта рекламного текста : Дисс. ... канд. филол. наук.— Ставрополь, 2006.— С. 108.

³² Див., напр.: *Камышова А. Е.* Сравнение и его функции в структуре прозаического текста (на материале прозы В. Брюсова) : Дисс. ... канд. филол. наук.— СПб., 2006.— С. 43.

деньги плывут как вода — «про гроші, що швидко витрачаються» можна беззастережно кваліфікувати як фігуру мови?

Не до кінця переконливими є також аргументи стосовно розмежування порівняння та метафори. Загальноприйнятим вважається положення, що в основі метафори лежить компаративний механізм, тому дослідники метафори (Н. Д. Арутюнова, В. Г. Гак, М. Джонсон, Дж. Лаккофф, Д. Серль, В. М. Телія та ін.) стверджують, що метафора — це згорнуте порівняння. Проте якщо метафора є редукованим порівнянням, то це означає, що між ними немає семантичної різниці, тобто при класичному формулюванні порівняння і метафори визнається відмінність між ними на рівні поверхневої, а не глибинної структури³³. Однак інтуїтивно дослідники глибше розуміють різницю між метафорою і порівнянням, стверджуючи, що метафора належить до мови, а порівняння — до мислення³⁴. І хоча беззастережно прийняти цю думку не можна, бо вона є дещо епістемологічно невиваженою, певний смисл у ній є. Лише слід додати, що порівняння є категорією як мислення, так і мови. У цьому зв'язку абсолютно не перебільшує М. Й. Конюшкевич, коли стверджує, що порівняння є найпотужнішим генератором, який забезпечує неперервність і нескінченність розвитку мови³⁵. У результаті вербалізації порівняння формуються мовні одиниці, які одночасно поєднують у собі і процес, і результат порівняння. Очевидно, це і є причиною того, що Н. Д. Арутюнова вважає порівняння уподібненням рухомим і вимірним, а метафору — статичним. На її думку, метафора відображає світ, що зупинився й не має внутрішньої динаміки — світ сутностей³⁶. Тому в метафори з часом затемнюється внутрішня форма, і вона стає «мертвою». Натомість установлені порівняння, функціонуючи навіть протягом століть, не втрачають повністю своєї образності, залишаються «живими». Наприклад, в англійській мові актуальні й донині КФО англосаксонського періоду³⁷: *(as) white as snow* (досл. «білий, як сніг») — «білосніжний»; *(as) hard as (a) stone* (досл. «твердий, як камінь») — «дуже твердий»; *(as) bright as the sun* (досл. «яскравий, як сонце») — «дуже яскравий». Це ставить під сумнів поширену тезу про те, що з плином часу емотивність і експресивність КФО частково або повністю «стирається» (зникає) і вони набувають характеристик кліше, оскільки до цих пір наведені порівняння функціонують в англійській мові для вираження емотивності та експресії.

Розв'язання названих і неназваних проблем щодо розкриття суті порівняння очікуються нині від нових дисциплін — когнітивної лінгвістики й когнітивної психології. Найактивніше в межах «антропоцентричної надпарадигми» (термін М. Ф. Алефіренка) в сучасному мовознавстві розробляються зміст і принципи когнітивної лінгвістики, яка є наріжним каменем для побудови когнітивно-дискурсивної (дискурсивно-когнітивної) парадигми мовознавства. Становлення епістемологічного апарату когнітивної лінгвістики наблизило мовознавство до теорії пізнання, психології, культурології. У такий спосіб наука про мову, по-перше, зробила своїм надбанням категорійний апарат і дослідницькі методи останніх, а по-друге — освоїла їхню проблематику (О. С. Кубрякова). При цьо-

³³ *Вежбицкая А.* Сравнение — грация — метафора // Теория метафоры / Общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной. — М., 1990. — С. 142.

³⁴ *Гаспарян С. К.* Сравнение как «изъяснение» в научной речи и как средство лингво-поэтического творчества : Дисс. ... д-ра филол. наук. — М., 1994. — С. 45.

³⁵ *Конюшкевич М.* Категория компаративности и синтаксис // Ритми сучасної філології : До 50-річчя професора Т. А. Космеда : Зб. наук. ст. / Упоряд. Ф. С. Бацевич. — Л., 2007. — С. 324.

³⁶ *Арутюнова Н. Д.* Язык и мир человека. — М., 1999. — С. 279.

³⁷ *Терентьев А. В.* Знач. праця. — С. 77.

му основним об'єктом лінгвістичних досліджень стала мовна свідомість, а їхньою кінцевою метою — виявлення та опис глибинних структур цієї свідомості, зокрема порівняння.

Утім, проблема висвітлення природи порівняння не стала набагато ближчою до свого розв'язання і завдяки працям когнітивістів. Попри численні концепції, які породжуються в межах теорії когнітивної метафори, теорії фреймів, концептології та інших галузей когнітивної лінгвістики, де кожна з них по-своєму претендує на «прорив» у встановленні істини щодо механізмів / структур організації та представлення знань у свідомості людини, принципово нічого нового, крім, звичайно, метамови, щодо вивчення феномену порівняння поки що запропоновано не було. Прикладом тут може слугувати дефініція порівняння, подана в одній із дисертацій, що виконана в руслі когнітивної лінгвістики і присвячена дослідженню порівняння як засобу репрезентації художньої картини світу: «Порівняння — це ментальна операція, унаслідок якої виникає когнітивна структура особливого характеру, яка є когнітивним блоком, що складається з трьох концептів»³⁸. Що ж ми бачимо принципово нового в цій дефініції? Перед нами та сама логічна структура порівняння — об'єкт, еталон і *tertium comparationis*, але наповнена «концептологічною начинкою». Єдине, в чому може бути пропонуванний підхід перспективнішим від традиційного структурно-семантичного, так це в глибшому та різнобічному пізнанні мовної реалізації цих структурних елементів завдяки концептуальному аналізу.

Не додають значного постулу у вивченні порівняння і розвідки, виконані в руслі фреймової семантики, бо тут, як правило, простежуємо звичайне перенесення ідей теорії поля на теорію фреймів³⁹. Хоча можна назвати й деякі праці, що справді претендують на наукову новизну, наприклад, О. В. Новикова⁴⁰ дослідила порівняння крізь призму антропологічного аспекту (людина є одночасно суб'єктом, об'єктом і еталоном порівняння), де авторка отримала перспективні результати завдяки комплексному опису еталонів порівняння як системоформувальних елементів мовної картини світу носіїв німецької мови, гармонійно поєднавши при цьому когнітивний (фреймовий) і лінгвокультурологічний підходи до аналізу порівняння.

Наша критика деяких досліджень, виконаних у руслі когнітивної лінгвістики, абсолютно не означає, що за допомогою епістемологічного апарату останньої не можна вирішити актуальні завдання мовознавства. Утім, хотілося б застерегти когнітивістів від занадто вузького розуміння об'єкта когнітивної лінгвістики, оскільки захоплення лише ментальним світом людини (ментальні операції, структури представлення знань тощо) без належного включення культурологічної інформації як верифікаційного поля для когнітивних теорій не створює ефекту цілісності при вивченні феномену людини.

Людина невід'ємна від її культури — як матеріальної (артефакти), так і ідеальної (ментафакти), тому аналіз розумових механізмів, операцій і структур, покликаних відкрити шлях до пізнання глибин людської свідомості, слід ефективно поєднувати з культурологічним аналізом. Очевидно, з цих причин на межі століть виникла потреба в новій дисципліні — лінгвокультурології.

³⁸ *Разуваева Л. В.* Сравнение как средство репрезентации художественной картины мира: на материале русской прозы конца XX — начала XXI веков : Дисс. ... канд. филол. наук. — Воронеж, 2009. — С. 7.

³⁹ Див., напр.: *Заруднева Е. А.* Знач. праця. — 144 с.

⁴⁰ *Новикова Е. В.* Эталоны сравнения в немецкой языковой картине мира : Дисс. ... канд. филол. наук. — Омск, 2006. — 160 с.

Зауважимо, що й наша концепція вивчення природи порівняння лежить у площині лінгвокультурології. Перспективність дослідження порівняння крізь призму цієї дисципліни вбачається нами насамперед у тому, що, по-перше, лінгвокультурологія повністю ґрунтується на антропоцентричних принципах, а по-друге, концепція лінгвокультурології спирається на вчення В. фон Гумбольдта про визначальну роль впливу мови на культуру. Це вчення розвивалося послідовниками В. фон Гумбольдта (Ф. І. Буслаєв, Л. Вайсгербер, Г. Глінц, Г. Гольц, Й. Трір, О. О. Потебня та ін.) та американськими антропологами Б. Л. Уорфом і Е. Сепіром. Так, Е. Сепір писав: «Насправді “реальний світ” значною мірою неусвідомлено будується на основі мовних норм певної групи [...] Ми бачимо, чуємо, сприймаємо так чи інакше ті або інші явища головним чином завдяки тому, що мовні норми нашого суспільства передбачають цю форму вираження»⁴¹. Учень Е. Сепіра Б. Л. Уорф розвинув ідеї вчителя, виклавши їх у найбільш дискусійному в ХХ ст. принципі «мовної відносності» (гіпотеза Сепіра–Уорфа).

Основні положення гіпотези Сепіра–Уорфа⁴² були занадто прогресивними й неприйнятними для пануючих протягом ХХ ст. позитивістських настроїв структурно-семантичного мовознавства, тому вони піддавалися шаленій критиці. Різка критика гіпотези Сепіра–Уорфа майже повністю припинилася в кінці минулого століття внаслідок поширення постмодерністських ідей наукового еkleктизму, а на початку ХХІ ст. отримала активну підтримку дослідників мови, насамперед лінгвокультурологів⁴³.

Ідеї В. фон Гумбольдта необхідно, на наше глибоке переконання, підтримувати й розвивати надалі, зміцнюючи їх близькими «за духом» концепціями та враховуючи нові досягнення науки щодо організації Всесвіту. Вчення В. фон Гумбольдта про мову як «дух народу»⁴⁴ сприяло розумінню мови (1) як («живої») енергетичної субстанції в синергетичній концепції теорії «всеедності» ім'яславців (В. С. Соловйов, О. Ф. Лосєв, С. М. Булгаков, П. О. Флоренський та ін.) та (2) як «живої» енергії (Ф. С. Бацевич, Л. М. Гумільов, К. Кастанеда, В. М. Манакін, А. О. Некрасов, О. В. Філатович та ін.). Серйозною методологічною основою для тлумачення мови як «живої» енергії етносу стала концепція ізоморфізму структурації фізичного й семантичного просторів, розвинена І. О. Голубовською та В. М. Манакіним, згідно з якою проекція положення квантової механіки про частинку-хвилю на лінгвістичний ґрунт «дозволяє простежити схожу амбівалентність мовних одиниць»⁴⁵, а «лад мовної системи на всіх її рівнях є ізоморфним до світу свідомості-реальності»⁴⁶.

Викладені вище концепції щодо сутності природної мови покладені в основу нашого розуміння мови як «живого духу народу», енергетичної квінтесенції етносу, який є структурною частинкою континуально-недискретної організації енергії Всесвіту, де нівелюється межа між матеріальним та ідеальним. Таке ви-

⁴¹ *Сепір* Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии.— М., 1993.— С. 261.

⁴² Наприклад: 1) пізнання світу залежить від мови, бо вона не безпосередньо відображає світ, а інтерпретує його, 2) у кожній мові закладено своє світобачення, і вона стає посередником між людиною і зовнішнім світом та ін.

⁴³ В Україні лінгвофілософські ідеї В. фон Гумбольдта лягли в основу концепцій Н. В. Бардіної, Ф. С. Бацевича, І. О. Голубовської, В. М. Манакіна та ін.

⁴⁴ Людська мова тлумачиться В. фон Гумбольдтом не лише як «дух» народу, але і як його енергія, бо «мову слід розглядати не як мертвий продукт (Erzeugtes), а як продукт, що творить (stverjue) (Erzeugung)» (*Гумбольдт В. фон*. Избранные труды по языкознанию / Общ. ред. Г. В. Рамишвили; послесл. А. В. Гульги и В. А. Звегинцева.— М., 2000.— С. 69).

⁴⁵ *Голубовська І. О.* Етнічні особливості мовних картин світу.— К., 2004.— С. 10.

⁴⁶ *Манакін В.* Мова як енергетичний феномен // Світогляд.— 2008.— № 2.— С. 51.

знання сутності Слова виявляє всі передумови, щоб набути епістемного значення для лінгвістики ХХІ ст. Щодо проблеми нашої розвідки, то це розуміння Слова є підґрунтям для усунення межі між двома вимірами порівняння: вивчення фізичної природи останнього повинно відбуватися в тісному зв'язку з його ідеальною (ментальною) природою, оскільки не можна заперечити факт існування ментального (безумовно, воно існує, просто модус його існування є дещо іншим). Натомість нерозуміння цього факту руйнує цілісне й багатовимірне бачення світу й людини. Матеріалістичний світогляд, заперечуючи ідеальне, ніколи не міг дати відповіді на запитання: «Що повинна зробити людина, щоб переконалися в небутті нематеріального?» Факти ж особистого інтроспективного досвіду переконують нас у зворотному: якби не було ідеального, то людина ніколи не змогла б відчувати такі переці, як любов (кохання), гнів, хвилювання, жаль, співчуття тощо. Не можна констатувати, що їх породжують матеріальні структури, бо духовне не породжується матеріальним. Тому теза «буття визначає свідомість» навряд чи може сприйматися як незаперечна ⁴⁷.

Ураховуючи те, що континуально-недискретна навколишня дійсність отримує дискретні форми лише в ментальному світі людини, можна зробити важливий висновок: власне мова, відповідно й порівняння як семантична категорія, і створює для людини світ, в якому вона існує, тобто внутрішній (уявний) світ людини є не адекватно-реальним відображенням навколишньої дійсності, а її дискретно-інтуїтивним варіантом. Це означає, що ментальний світ людини розбудовується в межах «зачарованого кола»: мова викривляє всю інформацію, яка надходить каналами світосприйняття людини, спричиняючи «деформацію» світорозуміння. Мова, як єдиний засіб пізнання об'єктивного світу, розкриває перед людиною її власну проекцію останнього, багато в чому далеку від нескінченної сутності Універсуму.

Таке бачення ролі мови в житті людини підтверджують численні дослідження відомих лінгвофілософів минулого й сучасності. Так, Е. Бенвеніст зазначає, що «саме в мові й завдяки мові людина конститується як суб'єкт, бо лише мова надає реальності, своєї реальності ...» ⁴⁸. На основі цього розуміння мови можна пояснити й антропоцентричні засади реальності, бо людина, активний носій когніції, виступає в подвійній ролі: як суб'єкт, що пізнає, і як центр перспективи. Про це влучно висловився П. Тейяр де Шарден: «Об'єкт і суб'єкт переплітаються та взаємно перетворюються в акті пізнання. Волею-неволею людина знову приходиться до самої себе і у всьому, що вона бачить, розглядає саму себе [...] Центр перспективи — людина — одночасно центр конструювання універсуму [...] Із самого початку свого існування людина становить видовище для самої себе» ⁴⁹.

Отже, не можна природною мовою описати «світ як він є», бо мова первісно задає своїм носіям певну картину світу, до того ж кожна мова — свою ⁵⁰. Опосередковано це положення підтверджують і науковці, далекі від концепції «живого слова». Наприклад, В. Крофт, аналізуючи універсальні мовні структури (patterns), універсальні граматичні категорії, а також організацію категорій навколо

⁴⁷ Чеботарева С. В. Об антропоцентрической природе категории сравнения // Вестн. Тамбов. гос. ун-та. Сер. «Гуманитарные науки». — 2006. — Вып. 4(44). — С. 489.

⁴⁸ Бенвеніст Э. Общая лингвистика / Общ. ред., вступ. ст. и коммент. Ю. С. Степанова. — М., 2002. — С. 293.

⁴⁹ Цит. за: Заруднева Е. А. Знач. праця. — С. 12.

⁵⁰ Падучева Е. В. Феномен Анны Вежбицкой // Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. — М., 1996. — С. 5.

прототипів, дійшов висновку, що людина не лише «освоює» дійсність, а й активно та цілеспрямовано організовує її певним чином для конкретної мети⁵¹. У цьому зв'язку слід згадати опис процесу світосприйняття засновником радянської нейропсихології О. Р. Лурія: інформація, яку людина отримує від навколишнього світу, не обмежується безпосередніми враженнями, що доходять до неї від дійсності. Те, що досягає органів чуття, проходить через довгий ланцюг процесів, які забезпечують дуже складний аналіз одержуваної інформації. Лише такий тривалий шлях є психологічною основою процесів створення суб'єктивного образу об'єктивного світу, або психологічною основою процесу відображення⁵².

Як бачимо, думки вчених щодо визначальної ролі суб'єктивного чинника в процесах світосприйняття безпосередньо підтверджують те, що внутрішній (уявний) світ людини не є адекватним відображенню зовнішнього (реального) світу. Процес викривлення дійсності відбувається у всьому ланцюжку, яким надходить інформація до мозку людини⁵³. І якщо когнітивні механізми «пронизує» порівняння, то цілком логічно припустити, що саме останнє можна кваліфікувати як основний чинник формування картини світу як індивіда, так і етносу в цілому: все, що людина уявляє, і все, що вона бачить навколо, — це перманентний креатив порівняння. На думку Н. Д. Арутюнової, «...людина не стільки відкриває подібність, скільки створює її [...] Особливості сенсорних механізмів та їхня взаємодія з психікою дозволяють людині зіставити те, що не можна зіставити, і виміряти те, що не можна виміряти»⁵⁴. Підкреслюючи онтологічну антропоцентричність порівняння, М. Блек писав: «Звичайно, хочеться думати про подібності як про “об'єктивне дане” [...] Але якщо б це було так, то до порівнянь можна було б застосовувати правила такі ж чіткі, як ті, на яких побудована фізика [...] Порівнюючи, ми часто постулюємо існування певного уявного зв'язку між сутностями»⁵⁵.

П. Рікер пов'язує природу метафори з принципом Л. Вітгенштейна «бачити як», який є інтуїтивним відношенням, що утримує разом зміст і образ⁵⁶. Проте цю думку П. Рікера слід, на наш погляд, екстраполувати на механізм утворення метафори — порівняння, оскільки воно не лише прокладає уявний вектор між сутностями, але, уявляючи, людина створює іншу дійсність. Когнітивний заряд порівняння значною мірою спрямований не на дзеркальне відображення емпіричної дійсності, а на згаданий принцип «бачити як» та на принцип І. Канта «нібито» (*als ob*). На думку В. М. Вовк, «маленькі» слова «як», «немов», «неначе» мають величезний вплив на думки та поведінку людини⁵⁷. При цьому ідеальний світ порівняння створює саме сполучник *як*, оскільки компаративні модальні кваліфікатори *наче*, *неначе*, *ніби*, *нібито*, *немов* та ін. формують не ідеальну, а ірреальну дійсність. Натомість сполучник *як* функціонує у площині здатності людини репрезентувати подібність того, що знаходиться в межах її

⁵¹ *Croft W.* Syntactic Categories and Grammatical Relations : The Cognitive Organization of Information.— Chicago ; London, 1991.— P. 273.

⁵² *Лурія А. Р.* Предисловие редактора русского издания // Брунер Дж. Психология познания : За пределами непосредственной информации.— М., 1977.— С. 5–6.

⁵³ До п'яти каналів сприйняття додають, як правило, і шостий — інтуїцію, яка вже повністю, на наш погляд, формується не реальними відношеннями навколишньої дійсності, а ментальним світом людини.

⁵⁴ *Арутюнова Н. Д.* Метафора и дискурс // Теория метафоры / Общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной.— М., 1990.— С. 9.

⁵⁵ *Блек М.* Метафора // Там же.— С. 155.

⁵⁶ *Рікер П.* Живая метафора // Там же.— С. 435–455.

⁵⁷ *Вовк В. Н.* Языковая метафора в художественной речи : Природа вторичной номинации.— К., 1986.— С. 11.

можливостей⁵⁸. Очевидно, цим і можна пояснити домінування зазначеного сполучника в компаративних конструкціях⁵⁹.

Принципово важливо при антропоцентричному погляді на сутність порівняння визнати те, що порівняння лежить не в природі світу, а в природі людини, тобто в людській свідомості⁶⁰. Порівняння являє собою спосіб мислення не лише про світ, а й про те, що знаходиться за межами перцепції людини — в метафізиці. Ця теза є протилежною усталеному в науковому світі розумінню порівняння як відношення подібності та відмінності між реально існуючими об'єктами, властивості яких і є основою для цих відношень. Таким чином кардинально змінюється вектор дослідження порівняння, оскільки пошук онтологічних і гносеологічних засад останнього переноситься зі встановлення зв'язків і відношень між об'єктами навколишньої дійсності на принципи встановлення цих зв'язків і відношень у внутрішньому світі людини, який також має засіб реальної реалізації — Слово.

Отже, можна припустити, що на рівні мислення існує компаративна «сітка», «сплетена» зі зв'язків і відношень об'єктів внутрішнього світу людини, яку можна виявити й дослідити на мовному рівні, бо кожна номінація, кожна предикація, кожний текст, кожне асоціативно-вербальне поле — це фіксація подібності й відмінності об'єктів. При цьому когнітивно-креативний процес порівняння тісно пов'язаний з іншими явищами: фіксуючи нові подібні й відмінні властивості предмета, людина висловлює і своє ставлення до цього факту, вирішує комунікативні та прагматичні завдання, виявляє естетичну індивідуальність. Порівняння значною мірою пов'язане з модальністю, оцінкою, неозначеністю / означеністю, тому людина часто застосовує «як-стратегію» (Wie-Strategie)⁶¹, коли хоче повідомити іншим про свої почуття, переносячи свій внутрішній стан почуттів завдяки прямій аналогії на інший референт або референтну галузь.

Як відомо, свідомість здатна створювати конструкції, що дозволяють генерувати уяву. Порівняння, експлікуючи ментальне, є однією з таких конструкцій. На думку С. В. Чеботарьової⁶², образ, який виникає внаслідок порівняння двох референтних ситуацій, не можна кваліфікувати виключно семантично, оскільки він є результатом уяви, що задається авторською інтенцією. З цього погляду образ є витвором психіки. Але цей образ, з одного боку, відштовхується від семантики слова, яке лежить в його основі, а з другого, — «занурюється» в семантику, бо реципієнт, щоб розкодувати авторський задум, повинен «добути» значення з образу. Так між автором порівняння та реципієнтом створюється «подвійний» (ментальний і вербальний) зворотний зв'язок, який «переносить» обох учасників комунікації до ідеального світу порівняння. І світу цього не існувало б, якби не було його творця — людини. Тому логічна формула порівняння в антропологічному вимірі, крім традиційних трьох основних елементів порівняльної конструкції⁶³, передбачає наявність ще одного — суб'єкта порівняння, роль якого бере на себе мовець. Як окремий елемент може бути ідентифікований і бенефактив — особа, на яку поширюється семантичне представлення порівняння. Утім, бенефактив і суб'єкт порівняння не включаються, як правило, до

⁵⁸ Чеботарева С. В. Сложноподчиненные предложения, выражающие сравнительные отношения, в коммуникативном аспекте. — С. 244.

⁵⁹ Див. про це: Мізін К. І. Порівняння у фразеології. — Вінниця, 2009. — С. 14.

⁶⁰ Чеботарева С. В. Знач. праця. — С. 244.

⁶¹ Schwarz-Friesel M. Sprache und Emotion. — Tübingen ; Basel, 2007. — S. 190.

⁶² Чеботарева С. В. Об антропоцентрической природе категории сравнения. — С. 492.

⁶³ Об'єкт, еталон і tertium comparationis. До цієї конструкції може входити і показник порівняння, який звичайно є порівняльним сполучником.

логічної формули порівняння, бо їхнє функціонування має ситуативний характер⁶⁴. Проте цей підхід до аналізу порівняння є, на нашу думку, хибним, бо суб'єктивність останнього припускає момент пристрасності суб'єкта, залежність від його інтенцій, мотивів, настанов, емоцій, від умов комунікативної ситуації. Це означає, що вибір основи для порівняння предметів / явищ навколишньої дійсності зумовлений конкретною метою мовця. Саме тому головним елементом порівняльної конструкції є людина.

Викладене вище дозволяє нам стверджувати, що дослідження метафізичної природи порівняння вимагає еkleктичного підходу, оскільки об'єднання методів і методик різних наук може сприяти глибшому вивченню ментальних явищ. Основною вимогою до такого підходу має стати зосередження уваги на природі порівняння, а не на його результаті — метафорі, як це часто можна простежити в мовознавчих студіях. Більшість учених вважає, що метафора, на відміну від порівняння, має глибшу й багатшу внутрішню форму та значний лінгвокреативний потенціал. Це означає, що порівняння на тлі метафори є більш примітивним і менш лінгвокреативним, тому лінгвістика досі не створила термінологічної інтерпретації однієї з розгалужених, захоплюючих і за своєю природою однієї з антропометричних категорій — категорії порівняння⁶⁵. Ігнорування порівняння на користь метафори можна знайти, наприклад, у словах О. Е. Мандельштама, які стосуються творчої особистості А. Данте: «Я порівнюю, значить, я живу, — міг би сказати Данте. Він був Декартом метафори. Тому що для нашої свідомості (а де взяти іншу) лише через метафору розкривається матерія, бо немає буття поза порівнянням, оскільки саме буття є порівнянням»⁶⁶. Як бачимо, свідомо чи підсвідомо цей відомий майстер Слова створив оду порівнянню. Це можна чітко простежити, трансформувавши його вислів так: *Я порівнюю, значить, я живу, бо немає буття поза порівнянням, оскільки саме буття є порівнянням*.

Розвиваючи думку О. Е. Мандельштама, перефразуюмо Декартове *cogito ergo sum* (досл. «я мислю, отже, я живу») на *comparo ergo sum* (досл. «я порівнюю, отже, я живу»), оскільки з неабиякою впевненістю можна стверджувати, що фізичне й ментальне буття людини пов'язане з порівнянням, а принцип *comparo ergo sum* створює світ людини, включаючи її до ментально-вербального акту.

Саме на такому розумінні порівняння ґрунтується наша гіпотеза: компаративна «сітка» когніції людини існує як складна різнорівнева система, що організовується ритмом енергії етносу. Ланки цієї «сітки» подвійно (поняттєво й семантично) пов'язуються унікальним компаративним «ланцюгом», формуючи розгалужену стратифікаційно-польову структуру системи порівняння, зокрема й образного (КФО), усі елементи якої виявляють перманентний міжрівневий обмін інформацією, передаючи компаративним «ланцюгом» по всій системі імпульси при активації будь-якого елемента. Такі імпульси надають енергії компаративній «сітці», яку свідомість кожного разу «накидає» при акті пізнання на навколишній світ, інтеріоризуючи його. Ця «сітка» має основоположне значення для лінгвокреативного світосприйняття та світорозуміння *homo loquens*.

⁶⁴ Левит И. В. Сложные сравнительные синтаксические конструкции как элемент функционально-семантического поля сравнения : Дисс. ... канд. филол. наук.— СПб., 2005.— С. 16–17.

⁶⁵ Чеботарева С. В. Об антропоцентрической природе категории сравнения // Вестн. Тамбов. гос. ун-та.— 2006.— Вып. 4(44).— С. 490.

⁶⁶ Мандельштам О. Э. Слово и культура.— М., 1987.— С. 161.

Таким чином, у цій статті викладено концепцію дослідження природи порівняння на основі сучасних підходів до аналізу лінгвофілософських категорій, яка базується на положенні, що порівняння — це не лише просте відображення реально наявних відношень між предметами об'єктивного світу, як це звичайно декларувалося: воно бере свій початок у свідомості, значно впливаючи на результати таких процесів когніції, як категоризація та концептуалізація. Ураховуючи те, що фізичне й ментальне буття людини пов'язане з порівнянням, ми припускаємо існування онтологічного та гносеологічного принципу *comparo ergo sum*, який створює світ людини.

Перспектива пропонованого дослідження вбачається у верифікації викладених у ньому концептуальних положень на ширшому мовному матеріалі.

(Кременчук)

K. I. MIZIN

COMPARO ERGO SUM OR TOPICAL LINGUOPHILOSOPHICAL OUTLOOK ON THE NATURE OF COMPARISON

The paper is devoted to investigation of the nature of comparison on the basis of the modern approaches to linguophilosophical categories analysis. Taking into consideration the fact that human physical and mental life is connected with comparison, the author admits the existence of ontological and gnoceological principle *comparo ergo sum*, which creates the world of a human being, including him or her into its mental and verbal action.

K e y w o r d s: comparison, comparative phraseology, mental world, linguoculturology.